

بررسی رابطه بین میزان اعتماد اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی در بین زنان مناطق شمال (۱ و ۲) و مناطق جنوب (۱۹ و ۲۰) شهر تهران

محسن نیازی^۱، یاسمن فرشادفر^۲

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

مرکز جامعه‌شناسی

چکیده

در این مطالعه رابطه بین میزان اعتماد اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی به عنوان مؤلفه‌های کلیدی علوم اجتماعی مورد مطالعه قرار گرفته است. امروزه موضوع اعتماد اجتماعی به عنوان شرط اصلی ایجاد یک جامعه سالم و نظم اجتماعی و نیز متغیر امنیت اجتماعی به مثابه نیاز اساسی انسان مورد توجه اندیشمندان و صاحب‌نظران علوم انسانی و اجتماعی قرار گرفته است. با توجه به مباحث نظری پژوهش، هدف اساسی این مطالعه، بررسی رابطه دو متغیر اعتماد اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی در جامعه آماری مورد

مطالعه است. این پژوهش از نوع پیمایش اجتماعی بوده و برای جمع آوری داده‌های تحقیق از تکنیک پرسشنامه توأم با مصاحبه استفاده شده است. برای سنجش مفهوم اعتماد اجتماعی از ۵ گویه و برای مفهوم احساس امنیت اجتماعی از ۲۴ گویه در قالب طیف لیکرت استفاده شده است. اعتبار مقیاس‌های فوق با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ به ترتیب با ۷۶ و ۸۵ درصد مورد تأیید قرار گرفته است. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه زنان واقع در سنین فعالیت (۶۴-۱۵ سال) ساکن منطقه شمال (مناطق ۱ و ۲) و جنوب (مناطق ۱۹ و ۲۰) شهر تهران در سال ۱۳۸۹ است. بر اساس فرمول نمونه‌گیری کوکران، از هر منطقه ۲۶۵ نفر به عنوان حجم نمونه تعیین و با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای و تصادفی ساده افراد نمونه انتخاب و مورد بررسی قرار گرفته‌اند. نتایج تحلیل آماری با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون ($r=0/361$) مؤید رابطه معنادار بین دو متغیر میزان اعتماد اجتماعی و میزان احساس امنیت اجتماعی در بین زنان مناطق جنوب شهر تهران در سطح اطمینان ۹۹ درصد است.

واژه‌های کلیدی: اعتماد اجتماعی، امنیت اجتماعی، زنان، مناطق تهران.

مقدمه

امنیت نیازی اساسی و همگانی است، اهمیت و ضرورت امنیت در پیوند ناگسستنی آن با زندگی است. در زمینه اهمیت امنیت و ضرورت آن برای زندگی، همین بس که دانشمندان آن را به مثابه یکی از نیازهای اساسی انسان در نظر می‌گیرند (اوسلر، ۲۰۰۱؛ الدریچ، ۲۰۰۵ و کارینگ، ۱۹۸۷). جهان و جامعه، در گذر زمان، از ساده به سوی پیچیده آمده و از تک بعدی به چند بعدی و از یک منظوره به چند منظوره تبدیل شده است. امنیت نیز همچون سایر عرصه‌های زندگی، از خاص و کوچک، به عام و گسترده تغییر کرده است (زدنر، ۲۰۰۷: ۱۳۷).

امنیت مانند هر کالای عمومی دیگر نیازمند اهتمام جمعی برای تحقق و دستیابی می‌باشد و از این رو، به اتکای فرد سامان نیافته و استقرار نمی‌یابد. کم و کیف امنیت با قابلیت‌ها و اقدامات فردی تفاوت می‌پذیرد، اما سامانه امنیت در سایه تلاش‌های جمعی [و اعتماد به یکدیگر] فراهم می‌گردد (نویدنیا، ۱۳۸۸: ۳۵).

از سوی دیگر، مفهوم اعتماد اجتماعی از مفاهیم کلیدی علوم اجتماعی است. بر این مبنا، اندیشه بسیاری از کلاسیک‌های جامعه‌شناسی را به خود معطوف داشته است. اعتماد، مهم‌ترین انگیزه‌ای است که افراد را به داشتن ارتباطات دو سویه یا چند سویه تشویق می‌کند. بسیاری از متفکران اجتماعی، اعتماد را حسی می‌دانند که به تعاون و همکاری منجر می‌شود و فقط در این حالت است که انسان در عین تفاوت‌ها، قادر به حل مشکلات خواهد بود. اعتماد از مفاهیم کلیدی جامعه‌شناسی و از مؤلفه‌های حیاتی سرمایه اجتماعی و مهم‌ترین جنبه روابط انسانی است که زمینه مشارکت، همکاری و اتحاد میان اعضای جامعه را فراهم می‌کند، لذا اعتماد ضمن اینکه فعالیت‌های داوطلبانه، نوآورانه و خلاق را بر می‌انگیزد، افراد را به تحرک در کارهای جمعی تشویق می‌کند. اعتماد کردن امکانات و فرصت‌هایی برای طرفین پدید می‌آورد که در صورت عدم آن، شاید آن امکانات و فرصت‌ها به آسانی از دست برود. در واقع با اعتماد روابط جدیدی ایجاد می‌شود که قبلاً وجود نداشته است. اعتماد دارای دو سطح فردی و اجتماعی است. سطح فردی بیشتر در جوامع سنتی مورد استفاده قرار می‌گرفت و محدود به سطح خانوادگی، محلی و خویشاوندی بود. اما با پیچیده شدن فناوری ارتباطات و صنعتی شدن جوامع، نیاز به اعتماد فقط به سطوح خانوادگی محدود نمی‌شود، بلکه از سطح جوامع کوچک فراتر می‌رود و کلیه سازمان‌ها و نهادهای اجتماعی را در بر می‌گیرد، لذا با توجه به شرایط فعلی جامعه ما که در حال گذار از جامعه سنتی است و به سمت صنعتی شدن می‌رود، توجه به اعتماد در سطوح سازمانی و ملی از اهمیت بالایی برخوردار است (کامران و احمدیان، ۱۳۸۸: ۲۰).

اعتماد، یکی از شاخص‌های سرمایه اجتماعی است که در صورت وجود آن میان افراد و اجتماعات، روابط میان اعضای خانواده، دوستان، همسایگان، همکاران و به طور کلی

اعضای جامعه مؤثرتر خواهد بود. در حالی که عدم وجود اعتماد با رفتارهایی چون اعمال خشونت، جرم، و ... همراه است. بهزاد (۱۳۸۴) شرط ایجاد یک جامعه سالم را اعتماد اجتماعی متقابل بین اعضا، مردم و مسئولان می‌داند. در سراسر مبادلات و روابط اجتماعی، اعتماد همچون روان‌کننده‌ای، چرخ‌های کنش اجتماعی را راحت‌تر به حرکت در می‌آورد. بر این مبنا، اعتماد تسهیل‌گر تعاملات اجتماعی و عامل مهمی در تعیین نظم اجتماعی است. بنابراین، موضوع اعتماد تا بدان جا اهمیت دارد که بگوییم مهم‌ترین مسأله نظم اجتماعی، چیزی جز اعتماد و همبستگی اجتماعی نیست. زیرا بدون انسجام و اعتماد، نمی‌توان به دوام و پایداری نظم و امنیت جامعه، خوشبین بود (لرنی، ۱۳۸۴: ۶۹).

عوامل گوناگونی بی‌تردید در ایجاد امنیت و احساس امنیت، دخالت دارند که نبودن آنها برقراری احساس امنیت را کند یا مانع از تحقق آن می‌شود. بر همین اساس، شناسایی عوامل و عناصر تأمین امنیت اجتماعی و احساس ایمنی از پیش شرط‌های اساسی در جهت برنامه‌ریزی برای ارتقای سطح امنیت اجتماعی به شمار می‌رود. با توجه به موارد فوق، هدف اساسی این مطالعه، بررسی رابطه بین اعتماد اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی در بین زنان که نیمی از جمعیت جامعه را تشکیل داده و نقش اساسی در توسعه جامعه ایفا می‌کنند، است.

مباحث نظری

در این بخش، ابتدا مفهوم اعتماد اجتماعی به عنوان متغیر مستقل پژوهش تعریف و توضیح داده می‌شود و پس از آن، امنیت اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی به عنوان متغیر وابسته تشریح گردیده و سپس رویکردهای مربوط به رابطه اعتماد اجتماعی و امنیت اجتماعی ارائه خواهد شد.

الف) اعتماد اجتماعی

اعتماد اجتماعی مفهومی است که در فرایند روابط اجتماعی بین افراد و سازمان‌های اجتماع با همدیگر تبلور می‌یابد. اعتماد، احساس روابط اجتماعی است و رابطه مستقیم با میزان روابط اجتماعی دارد. بدین صورت که هرچه میزان اعتماد اجتماعی میان افراد، گروه‌ها و سازمان‌های اجتماعی جامعه بیشتر باشد، به همان میزان، روابط اجتماعی، از شدت، تنوع، ثبات و پایداری بیشتری برخوردار است.

در فرهنگ لغت فارسی عمید، اعتماد مترادف با تکیه کردن، متکی شدن و کاری را با اطمینان انجام دادن است (هاشمی، ۱۳۷۹: ۱۰۰). در فرهنگ معین، اعتماد مترادف با اطمینان، وثوق، باور و اعتقاد، تکیه کردن، متکی شدن به کسی و کاری را به کسی سپردن آمده است (معین، ۱۳۷۷: ۳۲۰). اعتماد پدیده یا مفهومی ذهنی است و اندازه‌گیری آن بسیار مشکل است. همچنین اعتماد پدیده‌ای نسبی است، یعنی با قطعیت کامل نمی‌توان تعریف جامعی از اعتماد ارائه داد، چرا که بسته به موقعیت‌ها، مکان‌ها و زمان‌های متفاوت، تعاریف متفاوتی از اعتماد می‌توان طرح کرد. با وجود این تاکنون متفکران اجتماعی تعاریف مفهومی بسیاری از اعتماد مطرح کرده‌اند که در ذیل به برخی از این تعاریف اشاره می‌شود:

کولبرگ^۱، اعتماد را پیروی از قواعد فوق فردی، قانونی و عمل بر طبق انتظارات دیگران می‌داند. دورکیم^۲، اعتماد را آرامشی می‌داند که حاصل زندگی مسالمت آمیز بشر در کنار هموعانش در حالت صلح و به دور از هرگونه دشمنی و خصومت است. کلمن^۳، اعتماد کردن را به معنی قرار دادن منابع در اختیار کسانی که این منابع را برای استفاده خود اعتماد کننده یا هر دو به کار می‌برند، تعریف می‌کند. زیمل^۴، اعتماد را نوعی ایمان و اعتقاد افراد به جامعه می‌داند (کامران و احمدیان، ۱۳۸۸: ۲۱). از نظر زتومکا^۵ ایده انسجام و اعتماد

1 - Kohlberg
2 - Durkheim
3 - Coolman
4 - Simmel
5 - Sztomka

اجتماعی ایده جدیدی نیست، بلکه یک جریان فکری است که چندین قرن از آن می‌گذرد. به نظر وی برخورداری جامعه جدید از ویژگی‌های منحصر به فردی چون آینده‌گرایی، شدت وابستگی متقابل، گستردگی و تنوع جوامع، تزاید نقش‌ها و تمایز اجتماعی، بسط نظام انتخاب، پیچیدگی نهادها و افزایش ابهام، ناشناختگی و تقویت گمنامی و غریبه بودن نسبت به محیط اجتماعی، نقش اعتماد در حیات اجتماعی را واقعیتی جدی نموده است (زتومکا، ۱۹۹۶: ۱۰). زتومکا اعتماد را کارآمدی عمومی در ایجاد توانایی برای همکاری، ارتباط، خلاقیت، تحمل، سرمایه اجتماعی و نظایر آن می‌داند (کامران و احمدیان، ۱۳۸۸: ۲۲). به اعتقاد جانسون اگرچه اعتماد یک خصیصه شخصیتی نیست و جنبه‌ای از روابط است که مدام در حال تغییر است، رابطه مبتنی بر اعتماد واجد شرایط صداقت، صراحت، سهیم کردن، تمایلات همکاری‌جویانه و اطمینان می‌باشد (علی نظری، ۱۳۸۴: ۱۲).

مفهوم اعتماد یکی از مؤلفه‌های مهم و حیاتی سرمایه اجتماعی است. پوتنام، سرمایه اجتماعی را به‌عنوان شبکه‌هایی از انجمن‌های ارادی و خودجوش معرفی می‌کند که به وسیله اعتماد گسترش یافته‌اند (زتومکا، ۱۳۸۴: ۱۸). به نظر پوتنام در نظریه سرمایه اجتماعی این اصل مفروض است که انسان‌های جامعه هر چه بیشتر با افراد دیگر در تعامل بوده و ارتباط متقابل باشند بیشتر به یکدیگر اعتماد متقابل دارند (پوتنام، ۱۹۹۵: ۶۶۵). از دیدگاه سلیگمن «اعتماد یکی از ضروری‌ترین شاخص‌ها و مؤلفه‌های روابط مستمر اجتماعی قلمداد می‌شود» (۱۹۹۸: ۱۳). گود معتقد است بدون وجود اعتماد اجتماعی زندگی روزمره امکان‌پذیر نمی‌گردد (۱۹۸۸: ۳۲).

اورت راجرز از صاحب‌نظران نوگرایی با تأکید بر نظام شخصیتی افراد، به پویای نوگرایی پرداخته است. به نظر راجرز در بعضی از فرهنگ‌ها عموماً زمینه برای نوآوری نسبت به فرهنگ‌های دیگر بیشتر است. راجرز عدم اعتماد متقابل در روابط شخصی و فقدان همدلی و اعتماد اجتماعی و نیز عوامل دیگری مانند تقدیرگرایی و پایین بودن سطح

آرزوها و مانند آنها را مانع نوآوری و پذیرش تغییرات و به تعبیری مانع نوسازی به‌ویژه در جوامع روستایی قلمداد می‌کند (ازکیا، ۱۳۶۴: ۹۵-۷۰).

به نظر آلموند و وربا «اعتماد به یکدیگر شرط تشکیل روابط ثانوی است» (اینگلهارت، ۱۳۷۸: ۲۴). پوتنام بقاء و پایداری تعاون و همکاری هدفمند را در گرو اعتماد اجتماعی دانسته است. کریستوفر مور اعتماد را «عبارت از قابلیت شخص برای اتکاء یا اطمینان به صداقت یا صحت اقوال یا رفتار دیگری» می‌داند (کوثری، ۱۳۷۵: ۹۸). از نظر مور، آنچه که مانع اعتماد یا درک اعتماد در روابط میان اشخاص می‌شود تصاویر دروغین یا شبه‌گونه‌ای است که طرفین منازعه از یکدیگر دارند. فوکویاما «توانایی نیل به سعادت در یک جامعه را در درجه اول به دوام و قوام جامعه مدنی، توانایی افراد جامعه به مشارکت و همکاری در اجتماعات کوچک و بزرگ و رعایت موازین اخلاقی چون اعتماد، صداقت و اتکاپذیری وابسته می‌داند» (امیری، ۱۳۷۴: ۱۳).

هانتینگتون به نقش عدم انسجام و بی‌اعتمادی در کاهش روحیه عام‌گرایی و احساس تعلق به جامعه و رشد خاص‌گرایی در نظام‌های شخصیتی افراد اشاره نموده است. وی معتقد است رواج بی‌اعتمادی در جوامع (جهان سوم)، وفاداری‌های افراد را محدود به گروه‌هایی می‌سازند که آشنا و نزدیک به آنها هستند. مردم این کشورها به کلان‌ها و شاید به قبیله‌هایشان وفادارند، اما به نهادهای سیاسی گسترده‌تر احساس وفاداری نمی‌کنند (هانتینگتون، ۱۳۷۰: ۵۰-۴۹).

اعتماد اجتماعی به عنوان یکی از پیش‌شرط‌های اساسی توسعه اجتماعی نیز تلقی می‌گردد. باربالت اعتماد را پایه عاطفی و احساسی توسعه می‌داند (باربالت، ۱۹۹۶: ۷۷). به نظر داسگوتا اعتماد تسهیل‌کننده فرایند پیشرفت و توسعه اجتماعی است (۱۹۹۸: ۴۹). در شرایط بی‌اعتمادی «هر کس سعی می‌کند با توسل به شگردهای هرچه بدیع‌تر گلیم خود را از آب بیرون بکشد و اگر فرصتی هم پیش آمد زیر پای دیگران را خالی کند» (کاظمی، ۱۳۷۶: ۱۱۵).

آنتونی گیدنز اعتماد را به مفهوم انتظار برآورده شدن چشم داشت ها در مورد رویدادهای احتمالی دانسته است گیدنز ریشه اعتماد را در اطمینان به اشخاص درستکار و معتبر مربوط می داند که به طور معمول از نخستین تجربیات کودک حاصل شده است. به نظر وی، «در صورت عدم وجود اعتماد، کنش افراد مبتنی بر رویکردهای بدگمانی یا خودداری می باشد» (گیدنز، ۱۳۷۷: ۱۱۹). به اعتقاد گیدنز، برخلاف جوامع سنتی، در جوامع صنعتی و پیشرفته اعتماد به علائم و نشانه‌ها و همچنین، اعتماد به دانش تخصصی ایجاد می گردد و پدیده از جاکندگی یا انتزاع بخشی اتفاق می افتد. امروزه مردم به دنبال علائم و نشانه‌ها هستند. در واقع، محلیت از بین رفته است و امور حالت انتزاعی پیدا کرده‌اند و اعتماد به انتزاعات تقویت شده است. گیدنز در این ارتباط به پول و نقش آن در جهان مدرن اشاره می کند و معتقد است که پول هیچ هستی ذاتی ندارد، اعتبار پول از خود پول نیست، بلکه ناشی از اعتماد مردم به یک امر انتزاعی است، اعتماد به یک رشته نمادها و سمبل‌هاست (امیرکافی، ۱۳۸۰: ۱۱-۱۲).

فوکویاما (۱۹۹۷) در بحث سرمایه اجتماعی به اهمیت بحث اعتماد اجتماعی تأکید نموده است. وی «افزایش سطح بی اعتمادی در جامعه، کاهش سطح تعهدات اجتماعی، پایین آمدن میزان مشارکت های اجتماعی و افزایش آسیب های اجتماعی را معلول کاهش سرمایه اجتماعی می داند» (وحیدا و دیگران، ۱۳۸۲: ۶۲). به نظر ایزنشتاد مهمترین مسأله نظم اجتماعی برای دورکیم و تا حدودی برای فردیناند تونیس، اعتماد و همبستگی اجتماعی است، یعنی اینکه بدون انسجام و اعتماد پایداری نظم اجتماعی ممکن نیست (چلبی، ۱۳۷۵: ۱۲). دورکیم معتقد است «هر چه اعضای یک جامعه همبسته تر باشند، روابط گوناگون خود را با یکدیگر یا در حالت دسته جمعی با گروه بیشتر حفظ می کنند (آبراهامز، ۱۳۶۹: ۱۹۶).

ب) احساس امنیت اجتماعی

امنیت به معنای ایمن شدن، در امان بودن و بی‌بیمی، آرامش و آسودگی است. احساس امنیت تیز عبارت از نوعی ذهنیت و جهت‌گیری روانی مثبت (رضایت‌بخش، قانع‌کننده و آرام‌بخش) شهروندان نسبت به عدم تأثیرگذاری حضور و بروز رویدادها و وقایع ضدامنیتی (تهدیدات) در شرایط فعلی و آتی است (حاجیان، ۱۳۸۴: ۲۸). همچنین احساس امنیت به معنای فقدان هراس از اینکه ارزش‌های انسانی مورد حمله قرار گیرد یا به مخاطره نیفتد و به نبود هراس و بیم نسبت به حقوق و آزادی‌های مشروع، اطمینان و آرامش خاطر، ایمنی، آرامش قلب و خاطر جمع بودن است (نوروزی و فولادی سپهر، ۱۳۸۸: ۱۴۹). به عبارت دیگر [در این پژوهش] منظور از احساس امنیت اجتماعی آن است که زنان با حضور در اجتماع، محیط کار، مکان‌های عمومی، خیابان و ... تا چه حد اطمینان دارند که امنیت آنها تأمین می‌شود و احساس ترس و نگرانی نمی‌کنند. احساس امنیت اجتماعی، هرگونه نگرانی از تهدید، ترس هنگام تنهایی در خیابان، ترس از حضور در خیابان به ویژه در شب، عدم اعتماد به غریبه‌ها و غیره را شامل می‌شود.

بیشتر تهدیدات برای افراد، ناشی از این حقیقت است که آنها در محیط انسانی به سر می‌برند و این محیط، به وجودآورنده انواع فشارهای غیرقابل اجتناب اجتماعی، اقتصادی و سیاسی است. با توجه به اینکه افراد اولین منبع ناامنی یکدیگرند، مسئله امنیت افراد، ابعاد گسترده‌تر اجتماعی و سیاسی پیدا کرده است (بوزان، ۱۳۷۸: ۵۴) که این ابعاد به نوبه خود، احساس امنیت اجتماعی افراد را تحت الشعاع قرار می‌دهند. متقابلاً، ناامنی حالتی است تهدیدآمیز که در معرض خطر بودن را القا می‌کند و امنیت عبارت است از حالتی که از تهدید و خطر مصون باشد (صدیقی اورعی، ۱۳۷۵).

احساس امنیت تلفیقی از عوامل فردی، روانی و اجتماعی تلقی می‌شود. امنیت، بعد عینی مسأله و احساس امنیت به عنوان بعد ذهنی تلقی می‌شود. یکی از دلایل مهم احساس ناامنی، ممکن است به خاطر موقعیت و وضعیت خاص حاکم بر یک جامعه باشد و فرد به خاطر پاره‌ای از عوامل مخل امنیت در جامعه احساس ناامنی کند. احساس امنیت در یک

جامعه به احساس روانی شهروندان از میزان وجود یا عدم وجود امنیت در آن جامعه ناشی می‌شود و هرچه میزان فراوانی جرم بالاتر باشد، احساس امنیت در آن جامعه پایین‌تر است (گروسی و همکاران، ۱۳۸۶: ۳۰). چرا که به استناد تئوری آنومی دورکیم، محل زندگی یا محل سکونت در بروز شرایط جرم زدا یا همان امنیت دخیل است. بنابراین، منطقه سکونت، بر روی امنیت اجتماعی خانواده تاثیر می‌گذارد. در این زمینه، مرتون استدلال می‌کند که ساکنان مناطق محروم اغلب به دلیل نوع تربیت، یادگیری و تجربه زیاد ناکامی، رفتارهای خشونت آمیز بیشتری از خود نشان می‌دهند (بدار و دیگران، ۱۳۸۰: ۲۲۲) و به همین دلیل در معرض زد و خورد، درگیری و دعوی بیشتری بوده و با خطرات و آسیب‌های جانی بیشتری مواجه هستند (ستوده، ۱۳۸۱: ۷۳-۷۷) از این رو، امنیت جانی کمتری دارند، اما در برخی مواقع، احساس عدم امنیت ممکن است ریشه روانی و فردی داشته باشد، نه اجتماعی (کلاهیچیان، ۱۳۸۲: ۱۳۴).

احساس امنیت به احساس رهایی انسان از اضطراب، بیم و خطر اطلاق می‌شود. در واقع، زمانی که فرد احساس کند در جامعه و تعاملات اجتماعی خطری جان، مال یا سلامتی وی را مورد تهدید و تعرض قرار نمی‌دهد، می‌توان گفت فرد دارای احساس امنیت است. این احساس امنیت از طریق ارگان‌های تأمین‌کننده امنیت، دولت، مدرسه، نظام اقتصادی، خانواده، شبکه دوستان و ... تأمین می‌شود. بنابراین درجه اعتمادورزی فرد به دیگران مشخصه مناسبی برای تعیین درجه احساس امنیت وی تلقی می‌گردد.

احساس امنیت به عنوان یک متغیر اجتماعی می‌تواند تحت تأثیر عوامل متعدد اجتماعی و فردی قرار گیرد. از جمله عواملی که بر احساس امنیت اجتماعی در یک جامعه تأثیر می‌گذارد، می‌توان به نابرابری اجتماعی، میزان سرمایه اجتماعی در دسترس، مشارکت، پایداری به ارزش‌های مشترک، اعتماد اجتماعی و عوامل زمینه‌ای مانند جنسیت، سن، نوع خانواده و ... اشاره کرد (میری آشتیانی، ۱۳۸۳).

ج) اعتماد اجتماعی و امنیت اجتماعی

امنیت و احساس امنیت را چه مفهومی سیاسی و حکومتی تلقی کنیم و چه آن را به عنوان پدیده‌ای اجتماعی و در معنایی عام در نظر بگیریم که همه افراد جامعه در ساخت و حفظ آن مشارکت دارند، با مفهوم اعتماد مرتبط است. از آنجا که اعتماد، پیش شرط هر تعامل اجتماعی مؤثر محسوب می‌شود و می‌تواند تعامل را از فرو غلطیدن در چاه رفتار نابهنجار باز دارد، باعث پیدایش آرامش و امنیت روانی می‌شود. در چنین شرایطی اعضای جامعه برای حرکت موفقیت‌آمیز اقتصادی، توسعه سیاسی و مشارکت اجتماعی با احساس امنیت شروع به فعالیت می‌کنند. اعتماد بین شخصی، احساس امنیت را در محدوده‌ی کوچکی فراهم می‌کند، در حالی که اعتماد عام یا تعمیم یافته می‌تواند احساس امنیت عمومی‌تری را ایجاد نماید تا اعضای جامعه در کلیه تعاملات اجتماعی خود با سازمان‌ها، دولت، نیروی انتظامی، نهادهای اقتصادی و سایر اعضای جامعه احساس امنیت و آرامش کنند. با این رویکرد، احساس امنیت اجتماعی متغیر وابسته‌ای است که تحت تأثیر اعتماد اجتماعی در کلیه تعاملات اجتماعی در محیط‌های زیست انسان امکان نفوذ می‌یابد.

اصولاً احساس امنیت اجتماعی وضعیتی است که به محیط زیست اجتماعی کنشگران مربوط می‌شود. کنشگران دارای سطوح کلان (دولت‌ها)، سطح میانی (احزاب و سازمان‌های ملی و بین‌المللی) و خرد (افراد) می‌باشند. احساس امنیت در فضای تعاملی این کنشگران معنا می‌یابد. کنشگران در کلیه سطوح با مجموعه‌ای از منافع و انتظارات وارد عرصه‌ی تعامل می‌شوند. اگر اعتماد بین شخصی یا اعتماد تعمیم یافته بین این کنشگران وجود نداشته باشد، میزان تعامل کاهش پیدا می‌کند، در چنین وضعیتی احساس عدم امنیت اجتماعی چهره می‌نماید. وجود اعتماد در تعاملات چهره به چهره و سایر تعاملات اجتماعی، فضایی را پدید می‌آورد که فرد می‌تواند با آسودگی خاطر و احساس امنیت شروع به فعالیت نماید. در واقع فقدان اعتماد بین اعضای جامعه، نظم اجتماعی موجود را مختل می‌کند و مانع از جریان صحیح کنش‌های اجتماعی می‌شود. در چنین فضای

اجتماعی فرد احساس خطر، ناامنی، ترس و وحشت می‌کند و فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی فضایی ناامن برای فرد به وجود می‌آورد (گروسی و همکاران، ۱۳۸۶: ۳۲-۳۳). از نظر گیدنز امنیت وجودی یکی از صورت‌های مهم احساس امنیت به معنای وسیع آن است. این اصطلاح به اطمینانی راجع است که بیشتر انسان‌ها به تداوم تشخیص هویت خود و دوام محیط‌های اجتماعی و مادی کنش در اطراف خود دارند. احساس اعتمادپذیری اشخاص و چیزها که برای مفهوم اعتماد بسیار مهم است، برای احساس امنیت وجودی نیز اهمیت بنیادی دارد. برای همین است که این دو احساس از جهت روان شناختی پیوند نزدیکی با هم دارند (وثوقی و آرام، ۱۳۸۸: ۱۴۳).

از نظر گیدنز، اعتماد بنیادین اضطراب را کاهش داده و نوعی احساس تداوم و نظم در رویدادها، حتی آنهایی که به طور مستقیم در حوزه ادراک شخص قرار دارند، امنیت وجودی را در فرد به وجود می‌آورند (گیدنز، ۱۳۷۸: ۳۲۳). به اعتقاد گیدنز، در صورت عدم وجود کنش افراد مبتنی بر رویکردهای بدگمانی، بسیاری از افراد در احترامی که به نشانه‌های نمادین و نظام‌های تخصصی نشان می‌دهند، گویی وارد نوعی «چانه‌زنی با مدرنیت» می‌شوند و در نهایت حاصل این امر حالتی است که گیدنز به طور خلاصه آن را احساس «ناامنی وجودی» می‌نامد (گیدنز، ۱۳۸۰: ۱۰۷).

کاکس^۱ با تأکید بر عامل اعتماد به عنوان شاخص ملی سرمایه اجتماعی در هر جامعه‌ای این نکته را یادآور می‌شود که «در صورت وجود اعتماد در میان افراد [جامعه]، ارتباط اعضای خانواده، دوستان و همسایگان، همکاران، بیماران، مراقبان بهداشت، هم گروه‌ها و اجتماعات، مؤثرتر می‌شود. در صورتی که فقدان اعتماد، با عدم پیروی از قوانین، رفتار ضد اجتماعی، خودکشی، خشونت و سایر مشکلات اجتماعی همراه خواهد بود». کاکس معتقد است که «بسیار مشکل است که جماعتی را بدون آنکه اعتمادشان را جلب کرده باشیم، بتوانیم متقاعد کنیم که سبک زندگی^۲ سالم‌تری در پیش گیرند. از این‌رو، گسترش شعاع

1 - E. Cox

2 - Life Style

اعتماد و همکاری اعضای یک جامعه، غنای سرمایه اجتماعی و به تبع آن، کاهش اختلالات و نابسامانی‌های روانی و اجتماعی را در پی خواهد داشت» (بهزاد، ۱۳۸۱: ۵۰).

پیشینه تحقیق

فقدان یا اختلال در امنیت، پیامد و بازتاب‌های نگران کننده و خطرناکی برای افراد و دولت‌ها به دنبال دارد. در همین رابطه، دولت‌ها و نظام‌های سیاسی، سالانه بودجه‌های هنگفتی را هزینه می‌کنند (ترابی و گودرزی، ۱۳۸۴: ۲۶۵). تحقیقات و نظر سنجی‌هایی که همه ساله از سوی دولت در سطح کشوری به اجرا در می‌آید، نمونه‌ای از آن است.

ایکبلور (۱۹۹۲) با استفاده از اطلاعات دفتر تحقیقات و آمار آمریکا مطالعه‌ای تحت عنوان «نگرش مردم به امنیت» انجام داده است. نتایج نشان داده است که امنیت اجتماعی در دهه ۱۹۸۰ و ۱۹۷۰ قوی بوده است، ولی هنگامی که بحران مالی به وجود آمد اعتماد مردم نسبت به سیستم امنیت از ۶۳ درصد در سال ۱۹۷۵ به ۳۹ درصد در سال ۱۹۸۷ رسید.

گروسی و همکاران (۱۳۸۶) در تحقیقی با عنوان «بررسی رابطه اعتماد اجتماعی و احساس امنیت» کوشیده است تا تأثیر شاخص‌های اعتماد اجتماعی بر احساس امنیت در میان دانشجویان دختر دانشگاه آزاد اسلامی جیرفت را بررسی کند. یافته‌های این تحقیق از یک نمونه ۸۸ نفری از بین دانشجویان رشته‌های مختلف تحصیلی شهرستان جیرفت در سال ۱۳۸۵ به روش تکمیل پرسشنامه حاصل شده است. نتایج مطالعه حاکی از این امر است که میزان احساس امنیت اجتماعی در جمعیت مورد مطالعه تنها با یکی از انواع سه-گانه اعتماد (اعتماد بین شخصی) ارتباط معنادار آماری دارد. نتایج مطالعه انصاری (۱۳۸۲)، با عنوان «عوامل مؤثر بر مشارکت مردم در امور مربوط به ناجا در شهرستان تهران»، نشان می‌دهد که بین شاخص‌هایی چون اعتماد، یگانگی اجتماعی، قانون‌گرایی، وجدان کار و رضایتمندی اجتماعی با امنیت اجتماعی شهروندان رابطه‌ی معناداری وجود دارد.

تحقیقی با عنوان «تبیین جامعه شناختی احساس امنیت در بین شهروندان تهرانی (با تأکید بر نقش پرداخت رسانه‌ای و سرمایه اجتماعی)» توسط بهرام بیات (۱۳۸۷) انجام شده است.

هدف این تحقیق بررسی متغیرهای مؤثر بر احساس امنیت در شهر تهران است. روش تحقیق در این بررسی از نوع پیمایشی و اطلاعات به وسیله پرسشنامه جمع آوری گردیده است. جامعه آماری تحقیق شامل شهروندان بالای ۱۸ سال ساکن شهر تهران می‌باشد که تعداد ۷۷۸ نفر از آنان به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب و مورد مصاحبه قرار گرفته‌اند. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که بین میزان احساس ناامنی و متغیرهای میزان بروز جرایم، پرداخت رسانه‌ای، هویت و اعتماد رابطه معنی‌دار وجود دارد.

در مجموع، بر اساس نتایج پژوهش‌های صورت گرفته در ارتباط با پدیده امنیت و احساس امنیت اجتماعی، متغیر اعتماد اجتماعی به عنوان یکی از عوامل اساسی تبیین احساس امنیت اجتماعی به ویژه نزد زنان مورد تأکید قرار گرفته است. با توجه به این امر، در این پژوهش رابطه بین میزان اعتماد اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی زنان مورد بررسی قرار گرفته است. با توجه به مباحث فوق و اهمیت مطالعه میزان اعتماد اجتماعی و احساس امنیت زنان فرضیه‌های ذیل تدوین و مورد بررسی قرار می‌گیرد:

- میزان احساس امنیت اجتماعی بین زنان مناطق شمال و جنوب شهر تهران متفاوت است.
- میزان اعتماد اجتماعی بین زنان مناطق شمال و جنوب شهر تهران متفاوت است.
- بین میزان اعتماد اجتماعی و میزان احساس امنیت اجتماعی زنان مناطق جنوب تهران رابطه وجود دارد.
- بین میزان اعتماد اجتماعی و میزان احساس امنیت اجتماعی زنان مناطق شمال تهران رابطه وجود دارد.

روش تحقیق

این مطالعه از نوع پیمایش اجتماعی^۱ بوده و اطلاعات تحقیق با استفاده از تکنیک پرسشنامه توأم با مصاحبه جمع‌آوری گردیده است. در این پژوهش، برای سنجش هر یک

از متغیرهای اصلی پژوهش از گویه‌های مربوطه در قالب طیف لیکرت استفاده گردیده است. اعتبار و روایی گویه‌های طیف در آزمون مقدماتی و نهایی با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ مورد تأیید قرار گرفته است. پس از جمع‌آوری داده‌های تحقیق و ورود داده‌ها به کامپیوتر با استفاده از برنامه کامپیوتری spss و فعالیت‌های آماری مربوطه، تجزیه و تحلیل یافته‌های تحقیق صورت گرفته است.

جامعه آماری، شیوه نمونه‌گیری و حجم نمونه

با توجه به گستردگی کلان شهر تهران و وجود تفاوت‌های بارز اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بین مناطق شمال و جنوب شهر، میزان احساس امنیت اجتماعی و تفاوت آن در بین زنان دو منطقه شمال و جنوب مورد بررسی قرار گرفته است. بر این مبنا، جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه زنان در سن فعالیت (۶۴-۱۵ سال) ساکن در منطقه شمال تهران (مناطق ۱ و ۲) و زنان ساکن در منطقه جنوب تهران (مناطق ۱۹ و ۲۰) در سال ۱۳۸۹ است. در این مطالعه تعداد زنان در گروه سنی ۶۴-۱۵ در مناطق یاد شده باستناد سرشماری عموم و نفوس مسکن در سال ۱۳۸۵ و با توجه به نرخ رشد ۱/۶ جمعیت تهران سال ۱۳۸۹ برآورد گردیده است. بر اساس فرمول نمونه‌گیری کوکران تعداد ۲۶۶ نفر از هر یک از مناطق ۱ و ۲ و ۲۶۵ نفر از هر یک از مناطق ۱۹ و ۲۰ به عنوان حجم نمونه تعیین گردیده و به شیوه نمونه‌گیری تصادفی مورد بررسی و مطالعه قرار گرفته‌اند. روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای است، که در مرحله اول بلوک‌ها در هر منطقه شناسایی شده است، در مرحله دوم واحدهای مسکونی در داخل بلوک‌ها مشخص گردیده و نهایتاً در مرحله سوم، نمونه تحقیق در هر منزل یک نفر از بین زنان ۶۴-۱۵ آن منزل با روش تصادفی ساده انتخاب و پرسشنامه مورد نظر تکمیل گردیده است.

یافته‌های پژوهش

در این بخش، ابتدا مشخصات فردی پاسخگویان ارایه گردیده است. پس از آن یافته‌های مربوط به متغیرهای مستقل و وابسته تحقیق ارایه و مورد توصیف قرار گرفته‌اند. در بخش پایانی، با استفاده از فعالیت‌های آماری مربوطه، رابطه بین متغیرهای فوق مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند.

الف) مشخصات فردی پاسخگویان

در مطالعه زنان مناطق ۱ و ۲ در شمال تهران، بیشترین فراوانی در گروه سنی ۲۵-۲۱ بوده که ۲۵/۳۷ درصد را به خود اختصاص داده و ۶۰ درصد در گروه سنی ۳۰-۱۵ قرار گرفته‌اند. همچنین، ۴۳ درصد متأهل و ۵۶ درصد مجرد هستند. بیشترین فراوانی تحصیلی مربوط به مقطع تحصیلی لیسانس است که ۵۳ درصد را به خود اختصاص داده است. ۸۸ درصد از گروه مورد مطالعه دارای تحصیلات تا پایان مقطع لیسانس بودند. ۸۲ درصد از زنان اشتغال ندارند. همچنین، ۶۸ درصد متولد شهر تهران بوده‌اند. یافته‌های مربوط به مشخصات فردی زنان مورد مطالعه در جنوب شهر تهران (مناطق ۱۹ و ۲۰) نشان می‌دهد ۵۰ درصد آنان دارای سنین ۱۵ تا ۲۵ سال و ۵۴ درصد از آنان متأهل هستند. ۷۵ درصد از پاسخگویان دارای تحصیلات دیپلم و یا بالای دیپلم هستند. ۳۴ درصد خانه‌دار و ۱۵ درصد محصل یا دانشجو می‌باشند. همچنین، ۷۸/۲ درصد از زنان گروه مورد مطالعه در جنوب تهران فاقد درآمد هستند.

ب) توصیف یافته‌ها

در این بخش یافته‌های مربوط به متغیر مستقل تحقیق؛ یعنی اعتماد اجتماعی و همچنین میزان احساس امنیت زنان به عنوان متغیر وابسته تحقیق ارایه شده است.

۱- اعتماد اجتماعی

در این تحقیق مفهوم اعتماد اجتماعی به عنوان متغیر تأثیرگذار بر امنیت اجتماعی در نظر گرفته شده است. جهت سنجش این متغیر با استفاده از تحقیق غفاری (۱۳۸۰)، از ۵ گویه در قالب طیف لیکرت استفاده و در سطح مقیاس فاصله‌ای سنجیده شده است. توزیع درصدی پاسخ‌های پاسخگویان به هر یک از گویه‌های طیف اعتماد اجتماعی به تفکیک زنان مناطق شمال و جنوب شهر تهران در جدول زیر ارائه شده است.

جدول شماره ۱: توزیع درصدی پاسخ‌های پاسخگویان به هر یک از گویه‌های طیف اعتماد اجتماعی به تفکیک مناطق شمال و جنوب

گویه‌ها	مناطق	خیلی زیاد	زیاد	تاحدودی	کم	خیلی کم
مردم نسبت به یکدیگر اعتماد دارند.	شمال	۱۲/۳	۹/۸	۳۵/۸	۲۵	۱۵/۲
	جنوب	۱۴/۵	۲۳/۶	۳۸/۹	۱۴/۳	۸/۶
به نظر یکدیگر اهمیت می‌دهند.	شمال	۱۲/۷	۱۴/۴	۳۷/۷	۲۳/۳	۱۰/۱۴
	جنوب	۱۴/۸	۲۷	۳۹/۸	۱۲/۵	۵/۹
ضمانت مالی یکدیگر را می‌کنند.	شمال	۸/۹	۹/۸	۳۲/۶	۲۸	۴
	جنوب	۱۳/۶	۲۴/۵	۴۲	۱۵	۴/۸
رک و پوست کنده حرف می‌زنند.	شمال	۱۰/۲	۱۵/۵	۳۲/۹	۱۹/۱	۱۸/۹
	جنوب	۱۴/۱	۲۸/۶	۳۸/۲	۱۳/۶	۵/۵
به یکدیگر پول قرض می‌دهند.	شمال	۱۸/۶	۲۰/۸	۳۰/۷	۱۱/۹	۱۶/۱
	جنوب	۱۳	۲۷/۷	۲۵/۹	۱۸/۹	۴/۵

اعتبار و روایی گویه‌های طیف با استفاده از آزمون آلفای کرونباخ ($\alpha=0/76$) مورد تأیید قرار گرفته است. با تقسیم مجموع نمرات این طیف به تعداد گویه‌ها و طبقه‌بندی آن در

قالب سه مقوله کم، متوسط و زیاد با فواصل برابر، جدول توزیع فراوانی و درصدی میزان اعتماد اجتماعی پاسخگویان بدست آمده است.

جدول شماره ۲: توزیع فراوانی و درصدی میزان اعتماد اجتماعی زنان به تفکیک مناطق شمال

و جنوب تهران

زنان جنوب تهران		زنان شمال تهران		اعتماد اجتماعی
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۱۳,۶	۶۰	۲۸,۳	۱۴۸	کم
۴۹,۱	۲۱۶	۵۹,۸	۳۱۳	متوسط
۳۷,۳	۱۶۴	۱۱,۹	۶۲	زیاد
۱۰۰	۴۴۰	۱۰۰	۵۲۳	جمع

یافته‌های تحقیق نشان می‌دهند میزان اعتماد اجتماعی در بین زنان شمال تهران (مناطق ۱ و ۲) به میزان ۲۸/۳ درصد در حد کم، ۵۹/۸ درصد در حد متوسط و ۱۱/۹ درصد زیاد بوده است. همچنین، میزان اعتماد اجتماعی ۱۳/۶ درصد از زنان جنوب تهران (مناطق ۱۹ و ۲۰) در حد کم، ۴۹/۱ درصد در حد متوسط و ۳۷/۳ درصد زیاد است.

۲- احساس امنیت اجتماعی

در این مطالعه احساس امنیت اجتماعی زنان به عنوان متغیر وابسته تحقیق در نظر گرفته شده است، در جدول زیر توزیع درصدی پاسخ‌های پاسخگویان به هر یک از گویه‌های طیف احساس امنیت اجتماعی ارزیابی گردیده است.

جدول شماره ۳: توزیع درصدی پاسخ‌های پاسخگویان به هر یک از گویه‌های طیف

احساس امنیت اجتماعی به تفکیک مناطق شمال و جنوب تهران

گیوه‌ها	مناطق	خیلی زیاد	زیاد	تاحدودی	کم	خیلی کم
احساس امنیت هنگام تنها ماندن در منزل در روز	شمال	۴۰/۸	۲۳/۱	۲۱/۲	۸/۸	۶
	جنوب	۹/۵	۴۱/۲	۱۵/۹	۲۲/۵	۰/۹
احساس امنیت هنگام تنها ماندن در منزل در شب	شمال	۱۸/۸	۱۹/۸	۲۳/۵	۱۵/۸	۲۲/۲
	جنوب	۵/۳	۱۰/۲	۲۳/۹	۵۴/۶	۵/۹
احساس امنیت هنگام تردد در مسیرهای خلوت در روز	شمال	۱۰/۹	۱۹/۲	۳۲/۵	۲۲/۷	۱۴/۷
	جنوب	۴/۹	۲۲	۲۹/۲	۳۵/۷	۸/۲
احساس امنیت هنگام تردد در مسیرهای خلوت در شب	شمال	۳/۹	۷	۱۵/۸	۲۵/۹	۴۷/۴
	جنوب	۲/۶	۱۲/۷	۳۴/۶	۳۸	۱۲/۱
احساس امنیت هنگام تردد با ماشینهای مسافرکش	شمال	۵/۸	۹/۲	۳۱	۲۳/۳	۳۰/۵
	جنوب	۴/۲	۱۲/۹	۳۰/۴	۴۱/۶	۱۱
احساس امنیت و فرستادن کودک به مدرسه در مسیر طولانی	شمال	۴/۱	۸/۶	۲۴/۲	۲۶/۹	۳۶/۱
	جنوب	۱/۹	۱۱/۴	۲۶/۵	۴۵/۵	۱۴/۷
احساس امنیت و سوار شدن در آسانسور با افراد ناشناس	شمال	۴/۷	۱۵/۴	۳۱/۸	۲۸	۱۹/۵
	جنوب	۴/۵	۸/۳	۳۰/۸	۴۳/۹	۱۲/۵
احساس امنیت در مترو در هنگام شب	شمال	۷/۷	۱۵/۲	۲۶/۷	۲۳/۵	۲۶/۱
	جنوب	۳/۴	۱۰/۶	۲۸/۲	۳۹/۷	۱۸/۱
احساس امنیت در مسافرت با قطار و در شب	شمال	۸/۳	۱۶/۷	۲۹/۷	۲۰/۳	۲۴/۶
	جنوب	۴/۵	۷/۶	۲۶/۹	۴۲/۸	۱۸/۲
احساس امنیت هنگام برخورد با موتورسوارها	شمال	۲/۶	۶/۶	۲۱/۶	۲۵/۶	۴۳/۲
	جنوب	۲/۳	۱۳/۳	۲۳/۷	۴۳	۱۷/۸
احساس امنیت و آراستن کودکان به زیورآلات در بیرون از منزل	شمال	۴/۹	۵/۵	۲۰/۱	۲۳/۵	۴۵/۷
	جنوب	۳	۱۲/۶	۱۸/۵	۴۱/۵	۲۴/۳

۷/۵	۱۱/۵	۳۴/۸	۲۷/۱	۱۸/۸	شمال	احساس امنیت در سینما و مراکز تفریحی
۱۳/۸	۲۸/۵	۳۳/۳	۲۲/۹	۱/۵	جنوب	
۲۴/۶	۲۲/۶	۳۴	۱۱/۸	۶/۴	شمال	احساس امنیت در ترمینال های مسافربری
۷/۲	۳۰	۳۸	۲۱/۹	۳	جنوب	
۳۵/۳	۲۸/۴	۲۷/۳	۵/۱	۳/۶	شمال	احساس امنیت در سپردن سرمایه به دیگران جهت سرمایه گذاری
۱۰/۲	۳۲/۲	۳۵	۲۰/۸	۰/۸	جنوب	
۲۱/۱	۲۸/۴	۳۲/۹	۱۲	۵/۳	شمال	احساس امنیت در پارک اتومبیل برای زمان طولانی در خیابان
۱۱/۳	۲۷/۵	۳۸/۱	۲۱/۹	۱/۲	جنوب	
۲۴/۱	۲۹/۱	۲۹/۹	۱۰/۷	۵/۸	شمال	احساس امنیت در خروج از بانک پس از دریافت وجه
۱۲/۳	۳۱/۷	۳۳/۲	۲۲/۵	۰/۴	جنوب	
۳۱/۶	۲۷/۳	۲۵/۸	۱۰/۵	۴/۱	شمال	احساس امنیت از لحاظ سرقت اعم از ماشین و منزل
۱۲/۶	۴۲/۱	۳۰/۴	۱۳/۸	۱/۱	جنوب	
۲۲/۶	۲۷/۴	۲۵/۹	۱۵/۶	۸/۱	شمال	احساس امنیت و خالی گذاشتن منزل در چند روز
۱۹/۶	۳۹/۶	۳۰	۱۰/۴	۰/۴	جنوب	
۳۴/۲	۳۰/۱	۲۱/۱	۷/۷	۵/۵	شمال	احساس امنیت و کمک به سرنشینان اتومبیل خراب در شب
۲۳/۳	۴۴/۶	۲۷/۲	۴/۲	۰/۸	جنوب	
۲۶/۷	۲۵/۸	۲۷/۸	۱۰/۹	۷/۵	شمال	احساس امنیت هنگام ارتباط با افراد غریبه
۲۴/۴	۴۲/۷	۲۸/۷	۳/۸	۰/۴	جنوب	
۲۸/۹	۲۷/۳	۲۹/۹	۸/۱	۴/۹	شمال	احساس امنیت هنگام معامله از طریق روزنامه
۲۰/۲	۴۸/۱	۲۵/۷	۵/۳	۰/۸	جنوب	
۲۸/۲	۲۳/۹	۲۶/۳	۱۱/۸	۷/۱	شمال	احساس امنیت در هنگام بدست آوردن شغل در مدت کوتاه
۲۰/۶	۴۵/۳	۲۵/۸	۸	۰/۴	جنوب	
۲۴/۶	۲۳/۵	۲۵/۹	۱۳/۷	۱۰	شمال	احساس امنیت در اعمال نظر در کار بدون هراس از اخراج
۱۶/۸	۵۰/۴	۲۷	۵/۸	-	جنوب	
۳۷	۲۶/۴	۲۰/۵	۷/۶	۵/۷	شمال	احساس امنیت هنگام پوشیدن لباس های نامناسب در اماکن عمومی
۱۷/۵	۵۱/۵	۲۵/۷	۴/۹	۰/۴	جنوب	

اعتبار و روایی مقیاس احساس امنیت اجتماعی با استفاده از آزمون آلفای کرونباخ ($\alpha=0/85$) مورد تأیید قرار گرفته است. با تقسیم مجموع نمرات این طیف به تعداد گویه‌ها و طبقه‌بندی آن در قالب سه مقوله کم، متوسط و زیاد با فواصل برابر، جدول توزیع فراوانی میزان احساس امنیت زنان بدست آمده است.

جدول شماره ۴: توزیع فراوانی و درصدی میزان احساس امنیت اجتماعی زنان به تفکیک

مناطق شمال و جنوب تهران

زنان جنوب تهران		زنان شمال تهران		احساس امنیت اجتماعی
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۳۹٫۸	۲۱۱	۲۹	۱۵۴	کم
۴۷٫۵	۲۵۲	۵۵	۲۹۳	متوسط
۱۲٫۶	۶۷	۱۶	۸۵	زیاد
۱۰۰	۳۵۰	۱۰۰	۵۳۱	جمع

یافته‌های تحقیق در جدول فوق نشان می‌دهد میزان احساس امنیت اجتماعی در بین زنان مناطق شمال تهران به میزان ۲۹ درصد در حد کم، ۵۵ درصد متوسط و ۱۶ درصد زیاد بوده است. همچنین، میزان احساس امنیت اجتماعی زنان جنوب تهران به میزان ۳۹/۸ درصد در حد کم، ۴۷/۵ درصد متوسط و ۱۲/۶ درصد در حد زیاد است.

ج) تجزیه و تحلیل یافته‌ها

در این بخش ابتدا به مقایسه میزان احساس امنیت اجتماعی و اعتماد اجتماعی در بین زنان مناطق شمال و جنوب تهران پرداخته و پس از آن رابطه بین دو متغیر اعتماد اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد.

۱- مقایسه احساس امنیت اجتماعی زنان در مناطق شمال و جنوب تهران

در این بخش با استفاده از آزمون t معناداری تفاوت بین احساس امنیت در بین زنان مناطق شمال و جنوب تهران مورد بررسی قرار گرفته است.

جدول شماره ۵: خلاصه محاسبات آزمون T

شاخص- گروه	تعداد	میانگین	انحراف معیار	t	درجه آزادی	معنی داری
جنوب	۵۳۰	۵۱/۹۸۸۷	۱۶/۶۲۱۰۹	۹/۳۶۴	۱۰۶۰	۰/۰۰۰
شمال	۵۳۲	۶۱/۲۶۶۹	۱۵/۶۵۴۸۳			

در جدول فوق از آنجایی که t محاسبه شده ($t = ۹/۳۶۴$) از مقدار t بحرانی آلفای $۰/۰۱$ بزرگتر است، لذا با ۹۹ درصد اطمینان می‌توان نتیجه گرفت که بین امنیت اجتماعی زنان شمال و جنوب تفاوت معنی داری وجود دارد، به طوری که میانگین احساس امنیت زنان شمال بالاتر از زنان جنوب است و فرضیه صفر رد می‌شود.

۲- مقایسه اعتماد اجتماعی زنان در مناطق شمال و جنوب تهران

در این بخش با استفاده از آزمون t معناداری تفاوت بین اعتماد اجتماعی در بین زنان مناطق شمال و جنوب تهران مورد بررسی قرار گرفته است.

جدول شماره ۶: خلاصه محاسبات آزمون T

شاخص گروه	تعداد	میانگین	انحراف معیار	t	درجه آزادی	معناداری
جنوب	۵۳۰	۱۶/۳۵۴۷	۳/۵۱۵۹۱	۴/۴۸۹	۱۰۶۰	۰/۰۰۰
شمال	۵۳۲	۱۴/۹۸۸۷	۶/۰۶۳۳۷			

یافته‌های جدول فوق بیانگر این امر است که t محاسبه شده ($t = ۴/۴۸۹$) از مقدار t بحرانی آلفای $۰/۰۱$ بزرگتر است، لذا با ۹۹ درصد اطمینان می‌توان نتیجه گرفت که بین

اعتماد اجتماعی زنان شمال و جنوب تفاوت معناداری وجود دارد، به گونه‌ای که میانگین اعتماد اجتماعی زنان مناطق جنوب شهر تهران بالاتر از زنان مناطق شمال تهران است و فرضیه صفر رد می‌شود.

۳- رابطه بین میزان اعتماد اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی زنان

در این بخش رابطه بین میزان اعتماد اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی زنان در مناطق شمال و جنوب شهر تهران ارایه گردیده است.

۴- رابطه بین میزان اعتماد اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی زنان مناطق ۱۹ و ۲۰ (جنوب تهران)

با توجه به یافته‌های پژوهش، رابطه بین میزان اعتماد اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی در بین زنان جنوب شهر تهران مورد تأیید قرار نگرفته است. در جدول زیر نتایج آزمون همبستگی پیرسون در مورد رابطه دو متغیر فوق نشان داده شده است.

جدول شماره ۷: خلاصه محاسبات آزمون همبستگی مربوط به رابطه اعتماد اجتماعی و

احساس امنیت اجتماعی

اعتماد اجتماعی	همبستگی پیرسون
۰/۰۰۶	احساس امنیت اجتماعی
۰/۹۰۴	معنی داری
۴۴۰	تعداد

با توجه به مقدار ضریب همبستگی پیرسون ($r=0/006$) و سطح معناداری ($0/904$)، وجود همبستگی معنادار بین دو متغیر میزان اعتماد اجتماعی و میزان احساس امنیت اجتماعی زنان منطقه جنوب تهران تأیید نمی‌شود.

۵- رابطه بین میزان اعتماد اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی زنان مناطق ۱ و ۲ (شمال تهران)

یافته‌های پژوهش در مورد رابطه بین میزان اعتماد اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی در بین زنان مناطق شمال تهران، همبستگی بین دو متغیر فوق را نشان می‌دهد. در جدول زیر نتایج فعالیت آماری مربوطه با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون ارائه گردیده است.

جدول شماره ۸: خلاصه محاسبات آزمون همبستگی مربوط به رابطه بین میزان اعتماد

اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی

اعتماد اجتماعی	همبستگی پیرسون
۰/۳۶۱	احساس امنیت اجتماعی
۰/۰۰۰	معنی داری
۵۲۳	تعداد

با توجه به مقدار همبستگی ($r=0/361$) و سطح معناداری ($0/000$) می‌توان نتیجه گرفت فرض صفر رد می‌شود و بین اعتماد اجتماعی زنان مناطق شمال تهران و احساس امنیت اجتماعی آنان در سطح اطمینان ۹۹ درصد رابطه معناداری وجود دارد.

نتیجه‌گیری

با توجه به یافته‌های تحقیق، میزان اعتماد اجتماعی و میزان احساس امنیت اجتماعی بین زنان مناطق شمال (۱ و ۲) و مناطق جنوب (۱۹ و ۲۰) شهر تهران متفاوت است. به گونه‌ای که میانگین میزان اعتماد اجتماعی در بین زنان مناطق جنوب شهر تهران بالاتر از زنان مناطق شمال شهر تهران است. این امر حکایت از غلبه روابط عاطفی بیشتر در روابط میان اعضای خانواده‌های ساکن در مناطق جنوب دارد. بالعکس، در مناطق شمال تهران به دلیل غلبه روابط حسابگرانه و عقلایی، روابط شخصی کمتر صبغه عاطفی دارند. به عبارت دیگر،

با توجه به شرایط اقتصادی و اجتماعی مناطق شمال تهران، کنش‌های بسیاری از افراد ابزاری گردیده و بعد عاطفی و اخلاقی رفتارها و اعتماد به یکدیگر کم‌رنگ‌تر از مناطق جنوب شهر هستند. بنابراین می‌توان چنین نتیجه گرفت که اعتماد محصول خودبه‌خودی شرایط اجتماعی و اقتصادی فرآیندهای برهمکنشی خاصی است که در طول زمان و در جامعه نوین و از طریق تکرار رشته‌ای از برهمکنشی‌های سمت‌گیری شده و به سوی مدرنیسم شکل می‌گیرد.

یافته‌های پژوهش میانگین میزان احساس امنیت در بین زنان شمال تهران بیش از زنان مناطق جنوب شهر تهران است. این نتایج با تئوری پیوندهای افتراقی قرابت و همخوانی دارد. طبق نظر کلوآرد بر پایه این نظریه وقتی ابزار و امکانات معمول و مورد نیاز یکسان توزیع نشود و برخی در شرایط بهتر قرار گیرند و برخی با عدم امکان دستیابی به وسایل و امکانات مواجه باشند، به ناامنی و عدم احساس امنیت برای ساکنان آن منطقه منجر می‌شود. به این ترتیب می‌توان نتیجه گرفت که امنیت اجتماعی در سایه بالا رفتن سطح کیفی زندگی خانوادگی و محلی فراهم می‌گردد. از سوی دیگر، اگرچه احساس امنیت به ایمنی افراد نظر دارد، ولی این توجه به آن جهت است که اطمینان خاطر و آرامش در نتیجه ایمنی کسانی که به آنها اعتماد و دل‌بستگی داریم تحقق می‌پذیرد. با توجه به یافته‌های تحقیق، میزان احساس امنیت شغلی در مناطق شمال شهر تهران بیشتر از مناطق جنوب شهر تهران است. به طور مثال "میزان احساس امنیت در هنگام بدست آوردن شغل در مدت زمان کوتاه" و "احساس امنیت در اعمال نظر در کار بدون هراس از اخراج" (به ترتیب با ۱۸/۹ و ۲۳/۷ در برابر ۸/۴ و ۵/۸) برای مناطق شمال بیش از مناطق جنوب شهر تهران است. در واقع، به جهت غنای مالی مناطق شمال شهر تهران، دغدغه شغلی و نگرانی از بیکاری در طبقه مرفه کمتر دیده می‌شود (توسلی، ۱۳۷۵: ۸۴-۸۷) و با فرض شرایط یکسان اشتغال، افراد مناطق مرفه از امنیت شغلی بالاتری بهره‌مند هستند.

همچنین میزان احساس امنیت مالی در مناطق جنوب شهر تهران بالاتر از مناطق شمال شهر است. برای مثال "احساس امنیت افراد در سپردن سرمایه به دیگران جهت سرمایه-

گذاری" و "احساس امنیت از لحاظ سرقت ماشین و منزل" (به ترتیب با ۲۱/۶ و ۱۴/۹ در برابر ۸/۷ و ۱۴/۶) برای مناطق جنوب شهر تهران بیش از مناطق شمال شهر است. چراکه در مناطق مرفه به دلیل وجود ثروت و منابع مالی فراوان، تعداد سرقت‌ها بیشتر بوده (دنيس، ۱۹۷۷، به نقل از ساروخانی و نویدنیا، ۱۳۸۵: ۹۱) و امنیت مالی منطقه پایین‌تر است. همچنین، انسان‌ها در پی مقایسه اجتماعی و احساس محرومیت نسبی^۱ نیاز شدید احساس می‌کنند و بر آن خواهند شد که به هر طریقی به اهداف و ارزش‌ها (مثلاً کالاهای جدید) دست یابند و نتیجه این امر، بالا رفتن رفتارهای نابهنجاری است که موجب ناامنی مناطق مرفه می‌شود.

از سوی دیگر، بر اساس یافته‌های پژوهش همبستگی معنادار بین دو متغیر میزان اعتماد اجتماعی و میزان احساس امنیت اجتماعی در بین زنان مناطق جنوب شهر تهران مورد تأیید قرار گرفته است. نتایج این پژوهش با نظریه‌ها و دیدگاه‌های صاحب‌نظران و نتایج تحقیقات پیشین قرابت و همخوانی دارد. از دیدگاه گیدنز، احساس اعتماد پذیری افراد برای احساس امنیت وجودی اهمیت بنیادی دارد (و ثوقی و آرام، ۱۳۸۸). کاکس، فقدان اعتماد را موجب رفتار ضد اجتماعی، خشونت و سایر مشکلات اجتماعی بیان نموده است (لرنی، ۱۳۸۳). صاحب‌نظران رویکرد تعامل‌گرایی، ضمن تأکید بر تعاملات نیروی خلاق مردمی و حضور آنها در متن جامعه، مشارکت مردمی و اعتماد اجتماعی را از مهم‌ترین اصول در تحقق امنیت در جامعه دانسته‌اند (محکی، ۱۳۷۲). آدلر با طرح رویکرد ارزشی امنیت، معتقد است در اجتماع امنیتی، شهروندان بر محور اعتماد و احساس امنیت متقابل با یکدیگر منازعه ننموده و اختلافات خود را از طریق گفتگو و با روش‌های مسالمت‌آمیز حل می‌کنند (عبدالله‌خانی، ۱۳۸۳). نویدنیا (۱۳۸۸) سامانه امنیت را در سایه اعتماد اجتماعی امکان‌پذیر می‌داند. از دیدگاه لرنی (۱۳۸۴)، بدون انسجام و اعتماد نمی‌توان به دوام و پایداری نظم و امنیت جامعه خوش‌بین بود. بر اساس تحقیق گروسی و دیگران (۱۳۸۶) بین میزان احساس امنیت اجتماعی با اعتماد بین شخصی افراد ارتباط معنادار مشاهده شده

1 - Relative Deprivation

است. علاوه بر آن، نتایج پژوهش انصاری (۱۳۸۲) و بیات (۱۳۸۷) رابطه معنادار اعتماد و امنیت اجتماعی شهروندان را نشان می‌دهد.

منابع

- ۱- آبراهامز، جی‌اچ (۱۳۶۹)، **مبانی و رشد جامعه‌شناسی**، ترجمه حسن پویان، جلد اول، تهران، انتشارات چاپخش
- ۲- احمدی، حبیب؛ مرادی، گلمراد؛ آذرگون، زهره (۱۳۸۶)، بررسی رابطه بین مشارکت مردمی و احساس امنیت اجتماعی، **فصلنامه توسعه انسانی**، دوره اول، شماره چهارم.
- ۳- ازکیا، مصطفی (۱۳۶۴)، **مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی توسعه روستایی**، تهران، اطلاعات.
- ۴- امیرکافی، مهدی (۱۳۸۰)، اعتماد و عوامل مؤثر بر آن، **فصلنامه اطلاع‌رسانی نمایه پژوهش**، سال پنجم، شماره ۱۸.
- ۵- امیری، عبدالرضا (۱۳۸۲)، نقش رسانه جمعی در امنیت اجتماعی، **مجموعه مقالات همایش امنیت اجتماعی**، شماره یک، جلد اول، تهران، معاونت اجتماعی و ارشاد نیروی انتظامی.
- ۶- امیری، مجتبی (۱۳۷۴)، پایان تاریخ و بحران اعتماد بازشناسی اندیشه‌های تازه فوکویاما، **اطلاعات سیاسی - اقتصادی**، تهران، شماره ۹۸-۹۷.
- ۷- انصاری، حمید (۱۳۸۲)، عوامل مؤثر بر مشارکت مردم در امور مربوط به ناجا در شهرستان تهران، در: جعفری، نسرین، زندی، غلامرضا، کاهه، احمد (۱۳۸۴)، **مجموعه مقالات همایش امنیت اجتماعی**، تهران، معاونت اجتماعی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران.

- ۸- اینگلهارت، رونالد، آبرامسون، پل، آر (۱۳۷۸)، امنیت اقتصادی و دگرگونی ارزشی، ترجمه شهناز شفیعی‌خانی، نامه پژوهش، شماره چهاردهم و پانزدهم.
- ۹- بدار، لوک و دیگران. (۱۳۸۰)، روان‌شناسی اجتماعی، ترجمه حمزه گنجی، تهران، نشر ساوالان.
- ۱۰ بشیریه، حسین (۱۳۷۴)، انقلاب و بسیج سیاسی، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
- ۱۱ جوزان، باری (۱۳۷۸)، مردم، دولت‌ها و هراس، ترجمه پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی، چاپ اول.
- ۱۲ جهاد، داود (۱۳۸۱)، سرمایه اجتماعی، بستری برای ارتقای سلامت روان، فصلنامه‌ی رفاه اجتماعی، سال اول، شماره ۴، تهران، انتشارات دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی.
- ۱۳ جهاد، داود (۱۳۸۴)، تحلیل نظری سرمایه اجتماعی در پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی، مجموعه مقالات نخستین سمپوزیوم سرمایه اجتماعی و رفاه اجتماعی، انتشارات وزارت رفاه.
- ۱۴ بیات، بهرام (۱۳۸۷)، تبیین جامعه‌شناختی احساس امنیت در بین شهروندان تهرانی (با تأکید بر نقش پرداخت رسانه‌ای و سرمایه اجتماعی)، نامه علوم اجتماعی، شماره ۱۶، پیاپی ۳۵، ۱۳۲-۱۱۵.
- ۱۵ توسلی، غلامعباس (۱۳۷۵)، جامعه‌شناسی کار و شغل، تهران، سمت.
- ۱۶ چلبی، مسعود (۱۳۷۵)، جامعه‌شناسی نظم، تهران، نشر نی
- ۱۷ حاجیانی، ابراهیم (۱۳۸۴)، چارچوب روش شناختی برای بررسی احساس امنیت، فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی، تهران: انتشارات معاونت اجتماعی ناجا، چاپ اول

- ۱۸ خوشنفر، غلامرضا (۱۳۸۷)، بررسی مشارکت مردم در ایجاد، حفظ و گسترش امنیت اجتماعی مراکز شهرهای استان مازندران، مازندران، دبیرخانه شورای تأمین استان مازندران.
- ۱۹ دوناتلا، دلایوتلا؛ دیانی، ماریو (۱۳۸۳)، مقدمه‌ای بر جنبش‌های اجتماعی، ترجمه محمد تقی دلفروز، تهران، انتشارات کویر.
- ۲۰ ژتومکا، پیوتو (۱۳۸۴)، اعتماد یک نظریه جامعه‌شناختی، ترجمه فاطمه گلابی، تبریز، نشر مترجم.
- ۲۱ حاروخانی، باقر؛ نویدنیا، منیژه (۱۳۸۵)، امنیت اجتماعی خانواده و محل سکونت در تهران، فصلنامه رفاه اجتماعی، سال ششم، شماره ۲۲.
- ۲۲ حتوده، هدایت الله (۱۳۸۱)، آسیب‌شناسی اجتماعی، جامعه‌شناسی انحرافات، تهران، آوای نور.
- ۲۳ صدیقی اورعی، غلامرضا (۱۳۷۵)، تأثیر ساختاری بر پدیده امنیت یا ناامنی اجتماعی، مجموعه مقالات ارائه شده در همایش توسعه و امنیت عمومی، تهران: انتشارات وزارت کشور، جلد اول، صص ۱۴۲-۱۳۱.
- ۲۴ - عبدالله خانی، علی (۱۳۸۲)، نظریه‌های امنیت، مؤسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار مفاخر ایران.
- ۲۵ علی نظری، ن (۱۳۸۴)، بررسی میزان اعتماد اجتماعی دانش‌آموزان مقطع راهنمایی و متوسطه استان ایلام به اولیاء مدرسه، طرح تحقیقاتی سازمان آموزش و پرورش استان ایلام.
- ۲۶ غفاری، غلامرضا (۱۳۸۰)، تبیین عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر مشارکت اجتماعی و اقتصادی سازمان یافته روستاییان به عنوان مکانیزمی برای توسعه روستایی

- در ایران: مطالعه موردی روستاهای شهر کاشان، پایان‌نامه دکتری جامعه‌شناسی، دانشگاه تهران.
- ۲۷ کامران، فریدون؛ احمدیان، اسلام (۱۳۸۸)، بررسی میزان اعتماد اجتماعی مردم به پلیس و عوامل مرتبط با آن در استان ایلام، فصلنامه‌ی پژوهش اجتماعی، سال دوم، شماره چهارم.
- ۲۸ کاظمی، علی‌اصغر (۱۳۷۶)، بحران نوگرایی و فرهنگ سیاسی در ایران معاصر، تهران، نشر قومس
- ۲۹ کوثری، مسعود (۱۳۷۵)، بررسی تأثیر انسجام اجتماعی بر میزان مشارکت روستاییان استان خراسان در فعالیت‌های عمرانی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته جامعه‌شناسی، دانشکده علوم انسانی دانشگاه تهران.
- ۳۰ گروسی، سعیده؛ میرزایی، جلال؛ شاهرخی، احسان (۱۳۸۶)، بررسی رابطه اعتماد اجتماعی و احساس امنیت، فصلنامه دانش انتظامی، سال نهم، شماره دوم.
- ۳۱ گیدنز، آنتونی (۱۳۷۷)، پیامدهای مدرنیت، ترجمه محسن ثلاثی، تهران، نشر مرکز
- ۳۲ گیدنز، آنتونی (۱۳۷۸)، تجدد و تشخیص، جامعه و هویت شخصی در عصر جدید، ترجمه ناصر موفقیان، تهران، نشر نی.
- ۳۳ لرنی، منوچهر (۱۳۸۲)، امنیت ملی و دفاع از ارزش‌ها، چاپ دوم، تهران: انتشارات سازمان عقیدتی سیاسی ناجا.
- ۳۴ لرنی، منوچهر (۱۳۸۳)، آسیب‌شناسی امنیت، تهران، انتشارات پیام پویا.
- ۳۵ لرنی، منوچهر (۱۳۸۴)، جامعه‌شناسی امنیت، تهران، نشر رامین.
- ۳۶ - ماندل، رابرت (۱۳۷۷)، چهره متغیر امنیت ملی، ترجمه پژوهشکده مطالعات راهبردی.

- ۳۷ محکی، علی اصغر (۱۳۷۲)، مبانی تئوریک رابطه پلیس و مطبوعات در ایران، مجموعه مقالات همایش امنیت اجتماعی، معاونت اجتماعی ناجا، ۲۷۵-۲۹۵.
- ۳۸ معین، محمد (۱۳۷۷)، فرهنگ لغت فارسی معین، جلد اول، تهران، معین.
- ۳۹ هیری آشتیانی، الهام (۱۳۸۳)، بحران امنیت اجتماعی در ایران، ماهنامه برداشت اول، سال سوم، شماره ۲۲.
- ۴۰ خوروزی، فیض الله؛ فولادی سپهر، سارا (۱۳۸۸)، بررسی احساس امنیت اجتماعی زنان ۱۵-۲۹ ساله شهر تهران و عوامل مؤثر بر آن، راهبرد، سال هیجدهم، شماره ۵۳، ۱۲۹-۱۵۹.
- ۴۱ نویدنیا، منیژه (۱۳۸۸)، چشم انداز پلیس؛ امنیت و سرمایه اجتماعی، فصلنامه مطالعات راهبردی، سال دوازدهم، شماره دوم، شماره مسلسل ۴۴.
- ۴۲ وثوقی، منصور؛ آرام، هاشم (۱۳۸۸)، بررسی اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در شهر خلخال (استان اردبیل)، پژوهشنامه علوم اجتماعی، دوره ۳، شماره ۳، ۱۳۳-۱۵۳.
- ۴۳ وحیدآ، فریدون، صمد کلانتری و ابوالقاسم فاتحی (۱۳۸۲)، رابطه سرمایه اجتماعی با هویت اجتماعی دانشجویان (گروه علوم اجتماعی دانشگاه اصفهان) مجله پژوهشی دانشگاه اصفهان، شماره ۲
- ۴۴ هاشمی، حمید (۱۳۷۹)، فرهنگ لغت فارسی حمید، چاپ سوم
- ۴۵ هانتینگتون، ساموئل (۱۳۷۰)، سامان سیاسی در جوامع دستخوش دگرگونی، ترجمه محسن ثلاثی، تهران، نشر علم.

- 47- Bilgin, Pinar (1995), *Trust and Power*, London: Sage Publications.
- 48- Caring, Robert L (1987), *Training and development handbook*, Third edition, New York: McGraw-Hill Book Company
- 49- Dasgupta, P (1988), "Trust as a commodity" in: D. Gambetta (ed), *Trust Making and Breaking cooperative Relations*, Oxford: Basil Blackwell. PP:49-71
- 50- Eldridge, J (2005) *Mean little Girls*, Cwk Network, Inc
- 51- Fukuyama, F (1995), *Trust: The Social Virtues and the creation of Prosperity*, New York: Free Press.
- 52- Good, D (1988), *Individuals, interpersonal relations, and trust*, in: D. Gambetta (ed), *Trust: Making and Breaking Cooperative Relations*, Oxford: Basil Blackwell, pp.31-48
- 53- Iqbal, R (1992), *National Security and Problems of Unconventional Warfare*, London: Routledge
- 54- Osler, Audrey ET. Al (2001), *Not a problem? Girls and School Exclusion*, London: Falmer Press
- 55- *Oxford advanced learners Dictionary of current English*, Oxford university press, Edited by Sally Wehrli (2000)
- 56- Putnam, R.D (1995), "Tuning in, Tuning out: The Strange disappearance of Social Capital in America" in: *Political Science and Politics*, December, pp: 664-683
- 57- Seligman, A (1998), *The Problem of Trust*, Princeton, New Jersey: Princeton University Press
- 58- Sztompka, P. (1996). *Trust and emerging democracy lesson from Poland* international sociology. *Versli: social discipline on sociological theories*
- 59- Turner, Raiph and Killian, Lewis (1987), *Collective Behaviour*. UK Engelwood Cliffs.
- 60- <http://www.Ciaonet.Org/book/hall/hall01.html>, 2000
- 61- Wolfers, C. A. (1962) *Discord and Collaboration* (Baltimore: John Hopkins University Press), p.150
- 62- Zeeer, J (1997), *Trust and Power*, London: Sage Publications, pp.137-140